

Швець А.В.,

аспірант заочної форми навчання
кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
Національної академії внутрішніх
справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ МАТЕРІАЛАМИ (СТАТТЯ 265 КК УКРАЇНИ)

Розвиток міжнародного співробітництва, глобалізація економічних та суспільних процесів супроводжується появою нових ризиків, пов'язаних із загостренням ідеологічних, національних та релігійних протиріч. Це сприяє активізації терористичної діяльності, яка постійно урізноманітнює форми свого прояву, долучаючи до арсеналу злочинності сучасні досягнення науки та техніки.

Злочинність у сфері обігу радіоактивних, хімічних, біологічних та ядерних (далі – РХБЯ) матеріалів відноситься до нових видів протиправної діяльності і полягає у застосуванні або погрозі застосування радіоактивних, хімічних, біологічних та ядерних матеріалів або забруднюючих пристроїв на їх основі для досягнення соціальних, економічних чи політичних цілей.

Ст. 265 КК України встановлена кримінальна відповідальність за незаконне поводження з радіоактивними матеріалами [1].

У частині 1 цієї статті радіоактивні матеріали визначаються як «джерела іонізуючого випромінювання, радіоактивні речовини або ядерні матеріали, що перебувають у будь-якому фізичному стані в установці або виробі чи в іншому вигляді».

Згідно п. 1.8 Правил забезпечення збереження ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, затверджених наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 14 грудня 2000 року № 241 під радіоактивними матеріалами розуміються будь-які матеріали, які містять радіонукліди і для яких питома активність та сумарна активність вантажу перевищують межі, встановлені нормами, правилами та стандартами з ядерної та радіаційної безпеки [2].

Визначення поняття радіоактивних матеріалів, яке є аналогічним зазначеному у вищевказаних Правилах, дається і у ст. 1 Закону України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» від 11.01.2000 № 1370-XIV.

Радіоактивні матеріали – це джерела іонізуючого випромінювання, ядерні матеріали та радіоактивні відходи (абз. 15 ч. 1 ст. 1 Закону України

«Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 8 лютого 1995 р.).

Радіоактивні відходи – матеріальні об'єкти та субстанції, активність радіонуклідів або радіоактивне забруднення яких перевищує межі, встановлені діючими нормами, за умови, що використання цих об'єктів та субстанцій не передбачається Законом України «Про поводження з радіоактивними відходами» від 30.05.95 № 255/95-ВР.

Джерело іонізуючого випромінювання – фізичний об'єкт, крім ядерних установок, що містить радіоактивну речовину, або технічний пристрій, який створює або за певних умов може створювати іонізуюче випромінювання (ст. 1 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 8 лютого 1995 р.).

Радіоактивна речовина – речовина, яка створює або в певних умовах здатна створювати іонізуюче випромінювання (абз. 15 п. 2 Інструкції щодо проведення радіаційного контролю транспортних засобів і вантажів у пунктах пропуску через державний кордон та на митній території України, затвердженій наказом Міністерства екології та природних ресурсів від 15 травня 2000 р. № 27) [3, с. 12–13].

Ядерний матеріал – плутоній, за винятком плутонію з концентрацією ізотопів, що перевищує 80% по плутонію-238, уран-233, уран, збагачений ізотопами уран-235 чи уран-233, уран, що містить суміш ізотопів, які зустрічаються в природі у формі, відмінній від руди або рудних залишків, і будь-який матеріал, що містить один або понад вищеназваних елементів (ст. 1 Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок).

Об'єктивна сторона злочину полягає у вчиненні перелічених у ч. 1 ст. 265 КК дій щодо радіоактивних матеріалів без відповідного дозволу, а саме: придбання, носіння, зберігання, використання, передача, видозмінення, знищення, розпилення, руйнування [4, с. 573].

Незаконним придбанням слід вважати умисні дії, пов'язані з їх набуттям (за винятком викрадення, привласнення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) всупереч передбаченому законом порядку – в результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунок, на відшкодування боргу тощо.

Незаконне носіння є умисними, вчиненими без передбаченого законом дозволу діями по їх переміщенню, транспортуванню особою безпосередньо при собі (в руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо).

Під незаконною передачею слід розуміти надання цих предметів іншій особі у володіння, для тимчасового зберігання чи використання за цільовим призначенням без передбаченого законом дозволу.

Під незаконним зберіганням розуміються умисні дії, які полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу або із простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці (п.п. 11, 12, 15 ППВСУ «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» від 26 квітня 2002 року № 3) [5, с. 606].

Використання радіоактивних матеріалів – це отримання їх корисних властивостей, застосування як джерела іонізуючого випромінювання.

Використання джерел іонізуючого випромінювання – один з окремих видів діяльності у сфері використання ядерної енергії, що включає такі види робіт з джерелами іонізуючого випромінювання: експлуатація, технічне обслуговування, зарядження-перезарядження, перетарювання, ремонт, налагоджування, проведення випробовувань з метою визначення технічних характеристик та перевірки на герметичність; введення та виведення з експлуатації установок, що містять джерела іонізуючого випромінювання; монтаж та демонтаж, зберігання (крім транзитного зберігання під час перевезення), отримання (придбання) та передача (збут), у тому числі з метою постачання (Ст. 1 Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами» від 30.05.1995).

Видозмінення радіоактивних матеріалів – це переведення радіоактивних матеріалів із одного виду в інший (зміна агрегатного стану (з твердого в рідкий чи газоподібний), проведення хімічних реакцій з такими матеріалами, внаслідок чого змінюється їх хімічна формула; зміна концентрації (збагачення) радіоактивних матеріалів, тощо.

Знищення радіоактивних матеріалів означає приведення до такого стану, коли вони не можуть бути використані за цільовим призначенням. Воно включає в себе хімічні перетворення, механічні ушкодження, фізичні зміни, у т.ч. і на ядерному рівні.

Розпилення радіоактивних матеріалів – це їх розподіл дрібними частками по багатьох місцях, що призводить до зниження їх концентрації і втрати радіаційних властивостей. Розпилення може здійснюватися шляхом випуску радіоактивних газів в атмосферу, виливання рідких радіоактивних матеріалів – у водні об'єкти, розсипання порошку над поверхнею, а також через змішування радіоактивних матеріалів з комунальними чи виробничими відходами, додавання їх у сировину, з якої продукуються-вироби тощо.

Руйнування радіоактивних матеріалів – це також один із способів їх приведення до непридатного стану.

Суб'єкт злочину – загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується умисною або необережною виною. Суб'єктивне ставлення до наслідків, вказаних у ч. 2 ст. 265, може виражатися лише в необережності.

Кваліфікуючими ознаками злочину (ч. 2 ст. 265 КК) є дії, якщо вони вчинені з метою спричинення загибелі людей, шкоди здоров'ю, майнової шкоди у великому розмірі або смачного забруднення довкілля.

Особливо кваліфікуючими ознаками злочину (ч. 3 ст. 265 КК) є дії: 1) вчинені повторно; 2) за попередньою змовою групою осіб; 3) спричинення загибелі людей; 4) спричинення майнової шкоди у великому розмірі; 5) значне забруднення довкілля; 6) інші тяжкі наслідки [4, с. 574; 5, с. 606–607].

Загибель людей – випадки смерті однієї або кількох осіб.

Спричинення майнової шкоди у великому розмірі – заподіяння прямих збитків на суму, яка в 300 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (примітка до ст. 265 КК).

Значне забруднення довкілля – значне погіршення екологічної обстановки в тому чи іншому регіоні (місцевості) або території, зникнення, масова загибель чи тяжкі захворювання об'єктів тваринного і рослинного світу, забруднення атмосферного повітря, землі, лісових масивів, водоймищ тощо.

Інші тяжкі наслідки – заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом і більше особам.

Відношення світової громадськості до цієї проблеми пройшло декілька етапів – від усвідомлення гіпотетичної загрози РХБЯ до встановлення факту існування тіньового ринку РХБЯ матеріалів. Загроза злочинності у сфері обігу таких речовин та матеріалів посилюється тим, що вона носить, здебільшого, міжнародний характер. Це пояснює особливу увагу, яка приділяється світовою спільнотою питанням протидії даному виду злочинної діяльності, організації міжнародного контролю за поширенням ядерних технологій та матеріалів.

Україна займає високу позицію у світовому рейтингу країн, які відповідально відносяться до діяльності, пов'язаної з РХБЯ матеріалами та технологіями. З іншого боку, географічне розташування нашої країни, досвід участі у ядерних програмах СРСР потенційно визначають Україну в зоні ризику для діяльності організованих злочинних груп, метою яких є незаконне поводження з РХБЯ матеріалами або налагодження їх транзиту.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 5 квіт. 2001 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

2. Правила забезпечення збереження ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 14 груд. 2000 р. №

241. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0013-01>

3. Дії поліції під час виявлення фактів незаконного поводження з небезпечними матеріалами: метод. реком. / Максимчук І. М., Сура О. М., Саковський А. А., Фурман Я. В. та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 79 с.

4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова та ін. 5-те вид., доповн. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина. 2013. 1040 с.

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

Шумейко Д. О.,

старший викладач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Основною формою пізнання реальної дійсності є наукове пізнання. Воно проходить цілеспрямовано, являє собою наукове дослідження, має певну природу, структуру й особливості. Результатом наукового пізнання виступає система понять, категорій, методологій, методів, законів, теорій. Головною метою наукового пізнання є відкриття об'єктивної істини, що базується на конструктивно-критичному ставленні до дійсності. Основною функцією наукового пізнання є обслуговування потреб практики. Наукове пізнання виступає як складний, суперечливий процес відтворення знань. Наукове пізнання здійснюється за допомогою різних методів дослідження, що є певними способами, прийомами й процедурами, якими повинен володіти суб'єкт пізнання в процесі наукового дослідження.

Наукова методологія має бути заснована на використанні таких критеріїв науковості: системність знання, формальна несуперечність, перевірюваність, відтворюваність, відкритість для критики, свобода від упередженості [1].

Постановка і розв'язання проблем нормативного регулювання та практичної реалізації спеціального кримінального провадження поряд з формально-юридичним вивченням, потребують визначення методології